

CZU: 341.951:004.738.5

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4012026>

REFLECȚII PRIVIND DEPUNEREA CERERII DE CHEMARE ÎN JUDECATĂ ÎN FORMAT ELECTRONIC ÎN PROCESUL CIVIL

Radu COTOROBAI

Universitatea de Stat din Moldova

În prezentul articol este efectuată o analiză amplă a particularităților și perspectivelor implementării procedurilor electronice la faza intentării procesului civil, prin prisma modificărilor și completărilor Codului de procedură civilă, adoptate de Parlamentul Republicii Moldova prin Proiectul privind simplificarea CPC, raportate la garanțiile consacrate în art.6 §1 al CEDO în ceea ce privește accesul liber la justiție, precum și la practica și prevederile legislative similare din cadrul altor sisteme de drept, sub aspectul depunerii cererilor în instanța de judecată în format electronic. În acest sens, în articol sunt formulate și înaintate unele recomandări.

Cuvinte-cheie: sistem informațional judiciar, e-Dosar, proces civil, acces liber la justiție, document electronic, semnătură electronică, cerere de chemare în judecată.

REFLECTIONS ON THE SUBMISSION OF THE ELECTRONIC FORM APPLICATION FOR APPEALING IN THE COURT IN THE CIVIL PROCESS

This article represents a broad analysis of the peculiarities and perspectives of the implementation of the electronic procedures at the stage of initiating the civil process, in the light of the amendments and additions to the Code of Civil Procedure, adopted by the Parliament of the Republic of Moldova through the Project of Simplification of CCP, art.6 §1 of the ECHR as regards free access to justice and similar practice and legal provisions in other legal systems as regards the submission of applications to the court in electronic format with the formulation and delivery of a series of recommendations.

Keywords: judiciary information system, e-File, civil process, access to justice, electronic document, electronic signature, application for summons etc.

Introducere

Realitățile vieții sociale reclamă implementarea vertiginoasă a produselor progresului tehnico-științific în diferite domenii ale realității obiective. Iar justiția nu poate eluda formatul electronic în calitate de fapt obiectiv. Chiar dacă s-ar impune păreri *pro* și *contra* informatizării procesului civil, nu pot fi negate beneficiile pe care le oferă acest fenomen asupra procesului de îndeplinire a justiției. Din această perspectivă, sunt de netăgăduit următoarele adevăruri: (...) reducerea costului de îndeplinire a procesului de îndeplinire a justiției; securizarea procesului civil; (simplificarea) accesului liber la justiție; efectuarea promptă și automatizată a anumitor acte de procedură și realizarea nemijlocită a procesului de îndeplinire a justiției [1, p.119].

Astfel, dezvoltarea tehnologiilor informaționale într-un ritm destul de accelerat, precum și rolul și locul acestora din ce în ce mai important în toate sferile activității umane, au determinat și demararea unor procese de digitalizare a procedurilor judiciare în întreaga lume.

În plan național, digitalizarea procedurilor digitale are loc prin crearea și implementarea în practică a Sistemului Informațional Judiciar (SIJ), cu toate componentele sale: 1) *programul integrat de gestionare a dosarelor (PIGD)*; 2) *soluția informatică e-Dosar judiciar (SI e-DJ)*; 3) *portalul național al instanțelor de judecată (PNIJ)* și 4) *soluția informatică de înregistrare audio a ședințelor de judecată (SIAS)* [2].

Totodată, dat fiind faptul că pentru operabilitatea SIJ este necesară modificarea și completarea unui șir de acte legislative în ceea ce privește digitalizarea procedurilor judiciare civile și posibilitatea aplicării în practică a SIJ în cadrul procesului civil, au fost operate un șir de modificări și completări ale Codului de procedură civilă, prin adoptarea de către Parlamentul Republicii Moldova a Legii privind modificarea și completarea unui șir de acte normative (în continuare – Proiectul privind simplificarea CPC) [3].

Unul dintre argumentele principale ale autorilor Proiectului privind simplificarea Codului de procedură civilă, în vederea motivării necesității implementării procedurilor electronice în cadrul procedurilor judiciare civile este facilitarea accesului la justiție, precum și urgentarea/scurtarea termenului de examinare a cauzelor prin posibilitatea depunerii cererilor în format electronic și comunicarea actelor de procedură civilă prin

intermediul PIGD [4]. Potrivit unor autori, adresarea justițiabilului în instanța de judecată cu o cerere și, respectiv, reacția instanței de a accepta sau respinge adresarea, reprezintă principalele forme și modalități de realizare a dreptului de acces la justiție [5]. Procesul civil se inițiază prin declanșarea fazei de intentare, care constă din acțiuni procesuale corelate, întreprinse de către justițiabil și de către judecător în vederea realizării scopului de a accede efectiv la justiție, și anume: 1) sesizarea instanței de judecată prin depunerea unei cereri de chemare în judecată (adresarea în instanță) și 2) reacția instanței de a primi sau respinge adresarea prin emiterea unei încheieri judecătorești [6].

În prezentul studiu ne-am propus să analizăm particularitățile și perspectivele implementării procedurilor electronice la faza intentării procesului civil, prin prisma modificărilor și completărilor Codului de procedură adoptate de Parlamentul Republicii Moldova prin Proiectul privind simplificarea CPC RM, fiind raportate la garanțiile consacrate de art.6 §1 al CEDO în ceea ce privește accesul liber la justiție, precum și la practica și prevederile legislative similare din cadrul altor sisteme de drept, sub aspectul depunerii cererilor în instanța de judecată în format electronic.

Rezultate și discuții

În ceea ce privește sesizarea instanței de judecată prin depunerea unei cereri (adresarea în instanță) în format electronic, Proiectul privind simplificarea Codului de procedură civilă prevede completarea acestuia cu un articol nou, art.17¹, potrivit căruia: *(1) Cererile de chemare în judecată, cererile de apel, de recurs, de revizuire, de eliberare a ordonanțelor judecătorești, precum și oricare alte cereri sau acte procedurale pot fi depuse în instanța de judecată prin intermediul Programului integrat de gestionare a dosarelor, care este unic pentru întreg sistemul judecătorec. În acest caz, cererea și actele anexate la ea sub formă de documente electronice trebuie să fie semnate cu semnătura electronică avansată calificată. (2) La documentele depuse prin intermediul Programului integrat de gestionare a dosarelor se anexează obligatoriu dovada semnăturii electronice, conform legislației" [7].*

Totodată, potrivit art.III, pct.43 din aceeași lege, „la art.166 CPC, alineatul (2): *literele b¹) și c²) vor avea următorul cuprins: b¹) numărul de telefon și alte date de contact ale reclamantului persoană fizică; numărul de telefon, adresa electronică înregistrată în Programul integrat de gestionare a dosarelor și alte date de contact ale reclamantului persoană juridică; c²) numele, prenumele, adresa, numărul de telefon, adresa electronică înregistrată în Programul integrat de gestionare a dosarelor și alte date de contact ale reprezentantului reclamantului; [...] alineatul (7) va avea următorul cuprins: (7) Cererea de chemare în judecată a reclamantului persoană fizică care este asistat în judecată de un avocat și cererea de chemare în judecată a reclamantului persoană juridică trebuie să fie dactilografiate și depuse prin intermediul Programului integrat de gestionare a dosarelor, cu semnătură electronică avansată calificată”.*

1. Obligatorietatea depunerii cererilor în instanță de către unele categorii de reclamantși prin intermediul PIGD – eficientizare sau îngrădire a accesului liber la justiție?

Astfel, un prim aspect care trezește unele semne de întrebare, în ceea ce privește *eficientizarea accesului liber la justiție* prin implementarea posibilității de depunere a cererilor în instanța de judecată în format electronic, este faptul că, deși prin introducerea art.17¹ CPC RM legiuitorul reglementează depunerea acestora în format electronic (*sub formă de documente electronice*) ca modalitate alternativă modalității clasice, și anume – în formă scrisă pe suport de hârtie, totuși, prin modificarea art.166 alin.(7), depunerea cererii de chemare în judecată în format electronic **devine obligatorie** pentru anumite categorii de reclamantși (*unica modalitate de adresare în instanța de judecată*), fiind vorba de două categorii, și anume: 1) reclamantșii persoane fizice, asistați de avocați și 2) reclamantșii persoane juridice în toate cazurile.

Ținem să menționăm că cel din urmă aspect urmează a fi apreciat critic, cel puțin din următoarele considerente. În primul rând, trecerea imediată de la o formă de depunere a cererilor de chemare în judecată la o altă formă, care presupune costuri suplimentare și cunoștințe speciale, de care, cu siguranță, nu dispun absolut toți potențialii justițiabili din categoriile vizate, va genera (cel puțin pe termen scurt) consecințe negative în ceea ce privește posibilitatea apărării drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale acestora pe cale judiciară; cu alte cuvinte, li se va încălca/îngrădi neîntemeiat dreptul de acces liber la un tribunal. Or, după cum am menționat, faptul dat va fi contrar (cel puțin pe termen scurt) însuși scopului implementării unor astfel de posibilități, și anume – de a lărgi/eficientiza accesul liber la justiție.

Cu atât mai mult că, potrivit Strategiei Naționale de dezvoltare a Societății Informaționale „Moldova Digitală 2020” [8], drept **cele mai importante dezavantaje ale dezvoltării informaționale** a Republicii Moldova sunt: 1) *decalajul de acces la resursele informaționale dintre mediul urban și rural*; 2) *nivelul redus de utilizare a capacităților infrastructurilor de comunicații electronice existente; (infrastructuri redundante în anumite urbe) și 3) nivelul scăzut de utilizare a semnăturii electronice.*

Preeminența riscurilor respective în coraport cu scopul urmărit este alimentată și de eșecul proiectului pilot *e-Dosar*, desfășurat în cadrul Judecătoriei Chișinău, sediul Ciocana, în perioada aprilie-septembrie 2017 [9], în cadrul căruia **nu a fost depusă nicio cerere de chemare în judecată în formă electronică**. Iar Consiliul Superior al Magistraturii, la demersul ministrului Justiției, a fost nevoit să extindă proiectul pilot *e-Dosar* la toate sediile Judecătoriei Chișinău și la nivelul Curții de Apel Chișinău [10], ceea ce denotă încă o dată că societatea, în general, și justițiabilii, în particular, în virtutea tuturor avantajelor pe care le oferă procedeele electronice, încă nu sunt pregătiți să treacă la această modalitate alternativă de adresare în instanța de judecată.

Mai mult ca atât, la momentul actual, în majoritatea sistemelor de drept avansate posibilitatea depunerii cererii de chemare în judecată în format electronic este prevăzută ca o modalitate alternativă celei clasice (*forma scrisă pe suport de hârtie*), nu însă ca una obligatorie, chiar și pentru anumite categorii de reclamanți. Astfel, de exemplu, potrivit art.130a din Codul de procedură civilă al Germaniei (ZPO) „[...] pentru actele care urmează a fi depuse în instanța de judecată pentru care este cerută forma scrisă, **înregistrarea lor ca documente electronice respectă această cerință [...]**”. De asemenea, potrivit art.148 alin.(2) din Codul de procedură civilă al României (*în continuare – CPC Rom.*) „[...]cererile adresate, personal sau prin reprezentant, instanțelor judecătorești **pot fi formulate și prin înscris în forma electronică, dacă sunt îndeplinite condițiile prevăzute de lege**”.

Totodată, raportând prevederile art.17¹ și ale art.166 alin.(7) CPC RM în varianta adoptată de legiuitor prin Proiectul privind simplificarea CPC la prevederile art.71 și 73 CPC RM în varianta actuală, dacă în cazul adresării de către o persoană fizică a cererilor de chemare în judecată în interesele unor persoane fizice sau ale unui grup nedeterminat de persoane modalitatea depunerii acestea în format electronic este una alternativă, iar în cazul înaintării unor astfel de cereri de către organizații depunerea lor în format electronic este obligatorie, atunci în cazul acțiunilor civile înaintate de procuror și de către instituțiile statului nu este clar care este regimul depunerii cererilor în format electronic de către categoriile respective – ca formă alternativă celei scrise sau una obligatorie? Or, pentru a nu genera confuzii, aspectele respective necesită a fi clarificate de legiuitor.

Mai mult ca atât, **obligativitatea** depunerii cererilor de chemare în judecată prin intermediul PIGD de către anumite categorii de reclamanți (art.166 alin.(7) CPC RM în redacția Legii nr.17 din 05.04.2018) **este un nonsens**, atâta timp cât legiuitorul, prin același act normativ, reglementează procedura depunerii cererilor de apel și recurs, prin intermediul PIGD, **ca o variantă alternativă formei scrise** pe suport de hârtie. Or, potrivit art.364 alin.(4) CPC RM, în redacția Legii nr.17 din 05.04.2018, „*cererea de apel cu toate documentele anexate se poate depune prin intermediul Programului integrat de gestionare a dosarelor, cu semnătură electronică avansată calificată*”. Iar potrivit art.436 alin.(3) CPC RM în redacția Legii nr.17 din 05.04.2018, „*cererea de recurs cu toate documentele anexate se poate depune în format electronic prin intermediul Programului integrat de gestionare a dosarelor, cu semnătură electronică avansată calificată*”, **fără a se face distincție** între anumite categorii de apelanți și/sau recurenți.

Prin urmare, reieșind din cele menționate, într-o evităare producerii iminente a efectelor inverse celor urmărite de digitalizarea procedurilor judiciare, manifestate (cel puțin pe termen scurt) prin **îngrădirea disproporționată a accesului liber la justiție**, precum și ținând cont de faptul că una dintre sarcinile propuse la exploatarea SIJ, cu toate componentele sale, este *eficientizarea procedurilor judiciare prin eliminarea treptată a gestionării datelor pe suport de hârtie prin utilizarea dosarelor și a documentelor electronice*, considerăm că o soluție de compromis ar fi ca modalitatea depunerii cererilor în instanța de judecată în format electronic ar trebui să fie reglementată ca **o formă alternativă** formei scrise pe suport de hârtie, pentru toate categoriile de reclamanți, cel puțin pentru o anumită perioadă de timp, cum ar fi, de exemplu, 3 ani de zile de la intrarea în vigoare a prevederilor respective.

2. Implementarea prevederilor privind depunerea cererilor în instanța de judecată prin intermediul PIGD – o posibilitate reală sau una iluzorie?

Potrivit art.VI alin.(2) din Legea nr.17 din 05.04.2018, „prevederile ce se referă la circulația actelor de procedură prin intermediul Programului integrat de gestionare a dosarelor intră în vigoare odată cu crearea condițiilor de implementare”.

Astfel, la prima vedere o astfel de prevedere este una salutară. Însă, în situația în care normele privind posibilitatea și/sau obligativitatea depunerii cererii de chemare în judecată în formă electronică prin intermediul PIGD ar intra în vigoare până la crearea condițiilor de implementare, un eventual refuz din partea instanței de a primi o astfel de cerere din motivul imposibilității tehnice de a-l prelucra ar încălca dreptul justițiabilului de acces la un tribunal.

Or, într-o speță similară [11], Curtea Europeană a constatat violarea art.6 §1 din Convenție sub aspectul îngădirii dreptului de acces la un tribunal, manifestate prin refuzul unor instanțe naționale de a primi cererile de chemare în judecată în format electronic din motivul că nu dispun de tehnica necesară. Asta în condițiile în care art.42 alin.(1) din Codul de procedură al Slovaciei permitea alegerea alternativă a oricărei forme de depunere a cererii de chemare în judecată, dintre forma scrisă, orală sau prin intermediul unor dispozitive electronice.

Curtea reiterând pe această cale faptul că Convenția urmărește să garanteze drepturi care nu sunt *teoretice* sau *iluzorii*, dar *practice* și *eficiente*. Acest lucru fiind relevant, în special, în ceea ce privește art.6 §1 din Convenție, având în vedere locul proeminent al dreptului la un proces echitabil într-o societate democratică. Indiferent de natura împiedicărilor, fie de drept, fie de fapt, acestea sunt inadmisibile în raport cu *accesul liber la justiție*.

Considerăm totuși că prevederea respectivă (*art.VI alin.(2) din Legea nr.17 din 05.04.2018*) este una incompletă și de o generalitate maximă, ceea ce face ca normele referitoare la circulația actelor de procedură prin intermediul PIGD să fie imprevizibile și incerte, sub aspectul momentului intrării acestora în vigoare, în condițiile în care nu este fixată o dată certă sau un termen limită în interiorul căruia instituțiile responsabile trebuie să creeze condițiile de implementare a SIJ cu toate componentele sale, precum și faptul că nu sunt reglementate niște criterii clare și exprese de determinare și constatare a faptului că aceste condiții au fost create.

Mai mult ca atât, o astfel de practică de determinare a momentului intrării în vigoare a unor norme legale contravine principiilor de tehnică legislativă unanim recunoscute, precum și art.76 din Constituția Republicii Moldova care prevede: „*legea se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova și intră în vigoare la data publicării sau la data prevăzută în textul ei*. Nepublicarea legii atrage inexistența acesteia”.

Astfel, în aceste condiții, chiar dacă Legea nr.17 din 05.04.2018 a fost promulgată și publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, normele privind circulația actelor de procedură prin intermediul PIGD, inclusiv cele ce reglementează depunerea cererilor în instanța de judecată în formă electronică, rămân a fi teoretice și iluzorii, iar data intrării lor în vigoare rămâne a fi una incertă.

Prin urmare, în vederea redresării situației respective și ținând cont de faptul că, potrivit lit.c), pct.3), subpct.1) din Planul de acțiuni al Guvernului pentru anii 2016-2018 [12], Guvernul și-a propus asigurarea funcționalității extinse a PIGD, inclusiv prin: *instituirea obligatorie a înregistrării audio, video; coordonarea electronică a agendei ședințelor de judecată de către participanții la proces; - formarea și administrarea dosarului electronic cu accesul părților la dosar; - prezentarea probelor și distribuirea materialelor de pe dosar în formă electronică; - introducerea mecanismului de citare electronică a părților; - petrecerea ședințelor de judecată prin intermediul videoconferințelor etc.* până la finele trimestrului III al anului 2018, iar potrivit proiectului de Hotărâre a Parlamentului nr.366.2017 privind aprobarea Planului de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2018-2022, autorii proiectului își propun ca implementarea Sistemului informațional e-Dosar în toate instanțele de judecată să aibă loc nu mai târziu de anii 2019-2020 [12], considerăm că art.VI alin.(2) din Legea nr.17 din 05.04.2018 urmează să fie completat cu sintagma „*dar nu mai târziu de 3 ani din momentul publicării prezentei legi*”, cu mențiunea că termenul de 3 ani este un termen de referință, care poate varia în funcție de etapa de implementare a SIJ, precum și în funcție de alte criterii și/sau circumstanțe.

3. Momentul depunerii cererilor în instanța de judecată prin intermediul PIGD în virtutea prevederilor art.112 CPC RM

Un alt aspect important care ține de particularitățile procedeelelor electronice la faza intentării procesului civil ține de *momentul* în care cererile adresate instanței de judecată în format electronic prin intermediul PIGD *se consideră ca fiind depuse*.

Importanța acestui aspect se explică prin faptul că, în multe situații, în vederea apărării unui drept, unei libertăți sau interes legitim pe cale judiciară, justițiabilul trebuie să depună cererea de chemare în judecată în interiorul unui anumit termen, calculat în ani, luni sau zile, sub riscul decăderii acestuia din dreptul de a se adresa în instanța de judecată, cum ar fi, de exemplu, acțiunile în contencios administrativ, cererile de validare a creanțelor în cadrul procedurii de insolvență, precum și multe alte cazuri prevăzute de legile speciale, sau, tot legat de faza intentării procesului civil, efectuarea unor acțiuni în termenele acordate de instanța de judecată, cum ar fi, de exemplu, în cazul emiterii încheierii de a nu da curs cererii de chemare în judecată cu fixarea unui termen pentru înlăturarea neajunsurilor (art.171 alin.(1) CPC RM), sau, de exemplu, atacarea încheierii privind refuzul de a primi cererea de chemare în judecată și/sau a încheierii de restituire a cererii (art.169 alin.(2) și, respectiv, art.170 alin.(5) CPC RM).

Astfel, potrivit art.112 alin.(3) și (4) CPC RM, „[...] (3) *Actul de procedură pentru care este stabilit un termen poate fi îndeplinit până la ora 24 a ultimei zile din termen. Dacă cererile de apel sau de recurs, documentele sau sumele bănești au fost predate la oficiul poștal sau la telegraf, sau prin alte mijloace de comunicație înainte de ora 24 din ultima zi a termenului, actul de procedură se consideră îndeplinit în termen. (4) Dacă actul de procedură trebuie efectuat nemijlocit în instanța judecătorească ori în o altă organizație, termenul se consideră expirat la ora care încheie programul lor sau la care încetează operațiunile respective*”.

Totodată, potrivit Recomandării Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la interpretarea normelor de drept ce vizează termenele procedurii, nr.99 din 14 aprilie 2017 [14], „*Acțiunile procesuale pentru care este stabilit un anumit termen pot fi efectuate până la ora 24:00 a ultimei zile a termenului. Totodată, dacă subiectul procesual îi comunică instanței de judecată un act procesual (o cerere, un demers etc.) prin intermediul poștei electronice, în afara programului de lucru al acesteia, momentul recepționării actului procesual se va considera ora la care își începe activitatea instanța de judecată respectivă. Termenul procedural nu se consideră încălcat în cazul în care cererea de chemare în judecată, cererea de apel, de recurs sau de revizuire, documentele sau sumele de bani au fost transmise prin poștă, telegraf sau orice alt mijloc de comunicare, până la ora 24:00 a ultimei zile a termenului. În asemenea situații, acțiunea procesuală se consideră realizată în termen, iar predarea documentului către structurile de comunicație echivalează cu executarea acțiunii în instanța de judecată*”.

Nu putem fi de acord cu o astfel de interpretare în ceea ce privește momentul depunerii cererilor prin intermediul poștei electronice. O astfel de interpretare a fost inspirată, în opinia noastră, din Decizia CCR nr.605 din 12.09.2016 [15], în care Curtea Constituțională a României a apreciat că „[...] *trimiterea actelor de procedură prin fax sau poștă electronică a fost asimilată depunerii personale la instanță și nu trimiterii efectuate prin oficiul poștal, serviciul de curierat sau prin alt serviciu specializat de comunicare. Actul de procedură transmis prin fax sau poștă electronică este considerat a fi făcut în termen la data la care a fost înregistrat la instanță, iar potrivit dispoziției legale criticate, deși termenele se socotesc pe zile întregi, totuși, în ziua în care se împlinesc termenul partea interesată trebuie să depună actul la instanță până la închiderea programului*”.

Prin urmare, în cazul nostru, o asemenea asimilare (*asimilarea depunerii cererii de chemare în judecată prin poșta electronică cu depunerea personală în instanță*), în condițiile prevederilor actuale ale CPC RM, precum și în cazul intrării în vigoare a prevederilor privind circulația actelor procesuale prin intermediul PIGD, **nu poate fi făcută** în niciun caz. În primul rând, din simplul considerent că, spre deosebire de prevederile art.182 alin.(1) și ale art.183 alin.(1) și (3) ale CPC Rom., care stabilesc exhaustiv și limitativ modalitățile de expediere a cererilor în instanță pentru ca acestea să fie considerate a fi depuse în termen, în cazul depunerii lor în ultima zi a termenului, după programul de lucru al instanței de judecată, până la ora 24:00 a zilei respective, precum și mijloacele de probă prin care poate fi probată data și ora trimiterii, prevederile art.112 alin.(3) CPC RM nu condiționează depunerea cererilor în instanță doar prin anumite mijloace, pentru ca acestea să fie considerate a fi îndeplinite în termen în cazul depunerii lor înainte de ora 24:00 din ultima zi

a termenului. Or, depunerea cererilor de chemare în judecată și/sau a altor acte procesuale prin intermediul poștei electronice și/sau prin intermediul PIGD se încadrează perfect în noțiunea de „*alte mijloace de comunicație*” prevăzută de art.112 alin.(3) CPC RM în acest sens.

Mai mult ca atât, interpretarea respectivă efectuată de CSJ RM este contrară și regulilor generale de bune practici și unanim recunoscute de interpretare a unui text de lege, reiterate de Curtea Constituțională a Republicii Moldova într-o decizie recentă [16]. Astfel, potrivit pct.24 al Deciziei menționate, Curtea relevă faptul că interpretul legii trebuie să recurgă la ansamblul regulilor de interpretare, el trebuie să aibă în vedere în special regula *In claris non fit interpretatio* (Textele clare nu trebuie interpretate) și regula *Ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus* (Unde legea nu distinge, nici interpretul nu trebuie să distingă); cu alte cuvinte, caracterul general al formulării unui text legal conduce la caracterul general al aplicării lui, fără să fie necesare distincții pe care textul respectiv nu le conține și nu le urmărește.

Prin urmare, considerăm că, în cazul depunerii cererii de adresare în instanța de judecată prin intermediul poștei electronice și/sau prin intermediul PIGD, urmează a fi aplicate regulile prevăzute de art.112 alin.(3) CPC RM privind depunerea lor în termen. Cu atât mai mult că, potrivit Conceptului SIJ, în cazul depunerii cererilor de chemare în judecată prin intermediul sistemului e-Dosar acestora le va fi atribuit în mod automat un număr de înregistrare, care va fi comunicat depunătorului împreună cu confirmarea de înregistrare în mod automat. Prin urmare, în asemenea mod dispar orice dubii cu privire la data și ora depunerii cererii de chemare în judecată, precum și a oricăror alte acte procesuale prin intermediul PIGD. Totodată, posibilitatea depunerii acestora chiar și după programul de lucru al instanțelor de judecată și considerarea lor ca fiind depuse în termen, cu condiția depunerii înainte de ora 24 din ultima zi a termenului, se reliefează perfect cu scopul urmărit prin implementarea unei astfel de proceduri, și anume – de eficientizare și lărgire a accesului liber la justiție.

4. Natura juridică a documentului electronic și a semnăturii electronice ca condiție a depunerii cererii în instanța de judecată prin intermediul PIGD și implicațiile acestora asupra condițiilor prevăzute în art.166, 167 ș.a. CPC RM

Potrivit art.17¹ alin.(1) și (2) CPC RM, în redacția Legii nr.17 din 05.04.2018, o condiție esențială ca cererea de chemare în judecată și documentele anexate la aceasta să fie depuse prin intermediul PIGD este ca acestea să fie sub formă de documente electronice și semnate cu semnătură electronică avansată calificată cu anexarea dovezii semnăturii electronice conform legislației.

Astfel, potrivit art.2 din Legea Republicii Moldova privind semnătura electronică și documentul electronic, nr.91 din 29.05.2014 [17], „*documentul electronic*” este definit ca fiind „*informație în formă electronică, creată, structurată, prelucrată, păstrată și/sau transmisă prin intermediul computerului sau al altor dispozitive electronice, semnată cu semnătură electronică în conformitate cu prezenta lege*”. Totodată, potrivit aceleiași norme, prin „*semnătura electronică*” se are în vedere „*date în formă electronică, care sunt atașate la sau logic asociate cu alte date în formă electronică și care sunt utilizate ca metodă de autentificare*”, iar potrivit art.4 alin.(3) din același act legislativ, *semnătura electronică avansată calificată* este o semnătură electronică ce întrunește următoarele condiții:

- face trimitere exclusiv la semnatar;
- permite identificarea semnatarului;
- este creată prin mijloace controlate exclusiv de semnatar;
- este legată de datele la care se raportează, astfel încât orice modificare ulterioară a acestor date poate fi detectată;
- se bazează pe un certificat calificat al cheii publice emis de un prestator de servicii de certificare acreditat în domeniul aplicării semnăturii electronice avansate calificate;
- este creată prin intermediul dispozitivului securizat de creare a semnăturii electronice și se verifică securizat cu ajutorul dispozitivului de verificare a semnăturii electronice și/sau al produsului asociat semnăturii electronice, care dispune de confirmarea corespunderii cu cerințele prevăzute de această lege.

În ceea ce privește regimul juridic al semnăturii electronice avansate calificate și al documentului electronic semnat cu o astfel de semnătură, art.5 alin.(2) din aceeași lege stabilește că semnătura electronică avansată calificată are aceeași valoare juridică ca și semnătura olografă, iar potrivit alin.(1) din același articol, indiferent de gradul de protecție de care dispune acesta, semnătura electronică produce efecte juridice și este

acceptată ca probă chiar și în cadrul procedurilor judiciare. Totodată, potrivit art.13 alin.(1) din legea menționată, documentul electronic semnat cu semnătură electronică avansată calificată *este asimilat, după efectele sale*, cu documentul analog pe suport de hârtie, semnat cu semnătură olografă.

Astfel, în ceea ce privește depunerea cererii de chemare în judecată și a anexelor la aceasta prin intermediul PIGD, sub formă de documente electronice semnate cu semnătură electronică calificată avansată, apar semne de întrebare cu privire la îndeplinirea condiției de anexare a originalului documentului care certifică împuternicirile în cazul depunerii cererii în numele unei alte persoane, și anume – mandatul în cazul avocaților și avocaților stagiați (art.80 alin.(7) CPC RM) și a procurii în cazul angajaților persoanelor juridice (art.80 alin.(1) CPC RM), precum și cu privire la anexarea unor înscrisuri în original în cazurile expres prevăzute de lege (art.138 alin.(4) CPC RM) la certificarea copiilor probelor anexate pentru conformitate cu originalul și la indicarea locului aflării originalului (art.138 alin.(4); art.167 alin.(1) lit.a) CPC RM).

Potrivit, pct.3 al Hotărârii Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea formularului și modului de utilizare a mandatului avocatului și avocatului stagiar, nr.158 din 28.02.2013 [18], „*Formularul mandatului avocatului și al avocatului stagiar se imprimă pe hârtie de formatul A4, [...] O parte se decupează și se prezintă organelor de urmărire penală, instanței de judecată sau altor autorități în raport cu care își exercită împuternicirile avocatul sau avocatul stagiar, iar cealaltă parte este păstrată de către avocat sau, după caz, de către avocatul stagiar*”. Prin urmare, în ceea ce ține de respectarea condiției de prezentare a unei părți a mandatului instanței de judecată, în cazul depunerii cererii de chemare în judecată prin intermediul PIGD, reieșind din regimul juridic al documentului electronic semnat cu semnătură electronică avansată calificată, și anume – faptul că un astfel de document este asimilat unui document imprimat pe suport de hârtie semnat cu semnătură olografă, considerăm că în condițiile actuale, bazându-ne pe principiul că textul legii trebuie interpretat în sensul producerii efectelor juridice, scanarea mandatului semnat de avocat și client cu semnătură olografă și anexarea acestuia la cererea de chemare în judecată în varianta electronică cu aplicarea semnăturii electronice avansate calificate de către avocat și anexarea copieii buletinului de identitate al reclamantului pentru confirmarea autenticității semnăturii olografice a acestuia ar fi o variantă de compromis, în ceea ce privește confirmarea împuternicirilor acestuia de a depune cererea de chemare în judecată în numele său.

Totuși, dacă ne limităm la sensul *ad litteram* al noțiunii de *document electronic* dat de Legea nr.91 din 29.05.2014 și la condiția impusă de art.17¹ alin.(1) CPC RM în redacția Legii nr.17 din 05.04.2018, potrivit căreia cererea de chemare în judecată și anexele la aceasta depuse prin intermediul PIGD trebuie să fie în formă de *document electronic*, observăm că, de fapt, un document/înscris întocmit în formă scrisă semnat cu semnătură olografă scanat și contrasemnat cu semnătură electronică avansată calificată nu corespunde noțiunii de *document electronic*, în sensul legii menționate mai sus. Prin urmare, considerăm că pentru a evita confuziile și dubbele interpretări este necesară extinderea noțiunii de document electronic, și anume: *atribuirea calității de document electronic și oricărui document/înscris în formă scrisă pe suport de hârtie semnat cu semnătură olografă, scanat și contrasemnat cu semnătură electronică avansată calificată*. Pe de altă parte, ar fi necesară modificarea și/sau completarea prevederilor cu privire la formularul mandatului avocatului și avocatului stagiar și la modul de utilizare a acestuia, în sensul instituirii posibilității încheierii acestuia și în formă de document electronic semnat cu semnătură electronică avansată calificată.

În ceea ce privește procura care confirmă împuternicirile angajatului persoanei juridice de a depune cerere de chemare în judecată în numele acesteia, cu privire la aceasta s-ar putea aplica aceleași raționamente ca și în cazul mandatului avocatului (*scanarea acesteia în cazul în care este întocmită în formă scrisă pe suport de hârtie și semnată cu semnătură olografă*). Totodată, ținem să menționăm că prevederile legislative actuale permit întocmirea acesteia și în forma unui document electronic semnat cu semnătură electronică avansată calificată. Reieșind din raționamentele expuse *supra*, considerăm că cel din urmă caz este cel mai recomandabil.

Cât privește anexarea înscrisurilor la cererea de chemare în judecată depusă prin intermediul PIGD și certificarea acestora pentru corespunderea cu originalul, considerăm că condiția respectivă poate fi realizată prin anexarea acestora în varianta scanată în formă electronică cu aplicarea semnăturii electronice avansate calificate, iar locul aflării originalului să fie indicat în cuprinsul cererii de chemare în judecată, în dreptul fiecărui înscris în lista anexelor la cererea respectivă. Iar obligarea părților să prezinte originalele actelor prezentate în instanță să se realizeze doar cu titlu de excepție, în situațiile în care legea prevede expres acest lucru sau circumstanțele cauzei impun acest fapt.

Prin urmare, observăm că atâta timp cât legea impune prezentarea în instanța de judecată a originalelor unor documente/înscrisuri întocmite în formă scrisă pe suport de hârtie, cum ar fi, de exemplu, certificatul de căsătorie (în cazul litigiilor privind desfacerea căsătoriilor) originalul certificatului medical care confirmă starea medicală, în acțiunile privind încuviințarea adopției (art.289 alin.(1) subpct.1) lit.d) CPC RM) etc., îndeplinirea unuia dintre scopurile implementării SIJ, și anume – *de a elimina gestionarea dosarelor pe suport de hârtie în instanțele de judecată*, este practic imposibilă. Ceea ce duce încă o dată la ideea inoportunității instituirii modalității de depunere a cererii de chemare în judecată prin intermediul PIGD sub formă de documente electronice semnate cu semnătură electronică avansată calificată, pentru anumite categorii de reclamanți, ca *unica modalitate de înaintare a cererii de chemare în judecată*. Or, în condițiile actuale, aceasta poate fi aplicată numai ca variantă alternativă modalității clasice de depunere în formă scrisă pe suport de hârtie.

Concluzii și recomandări

Pornind de la realitățile actuale, considerăm că implementarea procedurilor electronice în cadrul procedurilor judiciare civile este practic iminentă. Totodată, ținând cont de particularitățile și caracterul unor astfel de proceduri, implementarea acestora trebuie să fie operată în strictă conformitate cu garanțiile oferite de dreptul la un proces echitabil, în așa mod încât acestea să nu îngreuească în mod disproporționat accesul liber la justiție, ci, din contra, să contribuie la eficientizarea și lărgirea acestuia.

În ceea ce privește implementarea modalității de depunere a cererilor în instanța de judecată prin intermediul PIGD, sub formă de documente electronice semnate cu semnătură electronică avansată calificată, în urma efectuării prezentei cercetări venim cu următoarele recomandări:

1) În primul rând, după cum am menționat și în textul prezentei lucrări, pentru ca normele privind circulația actelor de procedură prin intermediul PIGD, inclusiv cele ce reglementează depunerea cererilor în instanța de judecată în formă electronică, să nu rămână a fi doar teoretice și iluzorii, este necesar ca art.VI alin.(2) din Legea nr.17 din 05.04.2018 să fie completat cu sintagma „*dar nu mai târziu de 3 ani din momentul publicării prezentei legi*”, cu mențiunea că termenul de 3 ani este un termen de referință, care poate varia în funcție de etapa de implementare a SIJ, precum și în funcție de alte criterii și/sau circumstanțe.

2) În al doilea rând, în ceea ce privește obligativitatea depunerii cererilor în instanța de judecată de către unele categorii de reclamanți doar prin intermediul PIGD, *pentru a nu îngreui dreptul de acces liber la justiție al acestora* (cel puțin pe termen scurt) într-un mod disproporționat raportat la scopul urmărit, considerăm că o soluție de compromis ar fi modalitatea depunerii cererilor în instanța de judecată prin intermediul PIGD. Aceasta *ar trebui să fie reglementată ca o formă alternativă formei scrise pe suport de hârtie, pentru toate categoriile de reclamanți*, cel puțin pentru o anumită perioadă de timp, cum ar fi, de exemplu, 3 ani de zile de la intrarea în vigoare a prevederilor respective.

3) Cererile depuse în instanțele de judecată prin intermediul PIGD *să fie considerate ca fiind depuse în termen*, în cazul în care acestea sunt depuse înaintea orei 24:00 din ultima zi a termenului de depunere, în condițiile art.112 alin.(3) CPC RM.

4) Extinderea noțiunii de document electronic, și anume: *atribuirea calității de document electronic și oricărui document/înscris în formă scrisă pe suport de hârtie semnat cu semnătură olografă, scanat și contrasemnat cu semnătură electronică avansată calificată*, în sensul Legii Republicii Moldova privind semnătura electronică și documentul electronic, nr.91 din 19.05.2014.

5) Modificarea și/sau completarea prevederilor cu privire la formularul mandatului avocatului și avocatului stagiar și la modul de utilizare a acestuia, în sensul instituirii posibilității încheierii acestuia și sub formă de document electronic semnat cu semnătură electronică avansată calificată.

6) Modificarea și/sau completarea normelor procesuale cu privire la procedura de certificare a copiilor înscrisurilor anexate la cererea de chemare în judecată, cu mențiunea că, în cazul depunerii cererii prin intermediul PIGD, certificarea copiilor înscrisurilor anexate la aceasta se consideră realizată prin scanarea înscrisurilor și semnarea fișierelor electronice rezultate cu semnătură electronică avansată calificată.

7) Solicitarea originalelor înscrisurilor pe suport de hârtie semnate cu semnătură olografă de către instanțele de judecată să aibă loc numai cu titlu de excepție și doar în cazurile expres prevăzute de lege.

Referințe:

1. COBAN, Ig. Avantajele componente electronice în forma actelor de procedură civilă. În: *Rezumate ale comunicărilor: Conferința științifică națională cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”* (10-11 noiembrie 2015). Chișinău, 2015, p.119-121.
2. Conceptul Tehnic al Sistemului informațional judiciar. Aprobata prin Hotărârea Guvernului nr.593 din 24.07.2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2017, nr.316-321/757.
3. Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr.17 din 05.04.2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr.142-148/277.
4. Notă informativă la proiectul Legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative (simplificarea Codului de procedură civilă), pct.4 al acesteia. http://justice.gov.md/public/files/transparența_in_procesul_decizional/coordonare/2016/decembrie/nota_informativa_simplificarea_CPC10.pdf (Accesat: 15.03.2020)
5. BELEI, E. ș.a. *Drept procesual civil. Partea Generală*. Chișinău: Cartea Juridică, 2014, p.97-100; POALELUNGI, M. ș.a. *Manualul judecătorului pentru cauze civile*. Ediția a 2-a. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013, p.11-18.
6. BELEI, E. ș.a. *Drept procesual civil. Partea Specială*. Chișinău: Lexon, 2016, p.16-17; POALELUNGI, M. ș.a. *Manualul judecătorului pentru cauze civile*. Ediția a 2-a. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013, p.111-115.
7. Legea privind modificarea și completarea unor acte legislative, nr.17 din 05.04.2018, art.III pct.7. Disponibil: <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/3971/language/ro-RO/Default.aspx> (Accesat: 12.03.2020)
8. Strategia Națională de dezvoltare a Societății Informaționale „Moldova Digitală 2020”. Aprobata prin Hotărârea Guvernului nr.857 din 31 octombrie 2013. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr.252-257/963.
9. Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii cu privire la demersul ministrului Justiției, Vladimir Cebotari, referitor la desemnarea unor instanțe-pilot pentru testarea funcționalității sub-sistemului informațional e-Dosar judiciar, nr.177/9 din 07.03.2017. <http://www.csm.md/files/Hotaririle/2017/09/177-9.pdf> (Accesat: 28.02.2020).
10. Hotărârea Consiliului Superior al Magistraturii cu privire la demersul ministrului Justiției, Alexandru Tănase, referitor la extinderea pilotării subsistemului informațional e-Dosar judiciar, nr.95/5 din 13.02.2018. Disponibil: <http://www.csm.md/files/Hotaririle/2018/05/95-5.pdf> (Accesat: 29.02.2020).
11. Speța *Lawyer Partners ș.a. vs. Slovacia* (nr.54252/07, 3274/08, 3377/08, 3505/08, 3526/08, 3741/08, 3786/08, 3807/08, 3824/08, 15055/08, 29548 / 08, 29551/08, 29552/08, 29555/08 și 29557/08) din 06.11.2009. Disponibil: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-92959> (Accesat: 01.03.2020)
12. Planul de acțiuni al Guvernului pentru anii 2016-2018. Aprobata prin Hotărârea Guvernului nr.890 din 20.07.2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.217-229/966.
13. Proiectul de Hotărâre a Parlamentului privind aprobarea Planului de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2018-2022. Aprobata prin Hotărârea Guvernului nr.1018 din 28.11.2017, prezentat Parlamentului spre examinare, nr.de înregistrare 366 din 01.12.2017. Disponibil: <http://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/3988/language/ro-RO/Default.aspx> (Accesat: 05.03.2020)
14. Recomandarea Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.99 din 14 aprilie 2017. Disponibil: http://jurisprudenta.csj.md/search_rec_csj.php?id=154 (Accesat: 28.02.2020)
15. Decizia Curții Constituționale a României referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art.182 alin.(2) din Codul de procedură civilă român, nr.605 din 22 septembrie 2016. În: *Monitorul Oficial al României*, 2017, nr.2.
16. Decizia Curții Constituționale a Republicii Moldova de inadmisibilitate a sesizării nr.39g/2018 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 79 alin.(1) și (2) din Legea cu privire la procuratură (*controlul judiciar al hotărârilor emise de către Consiliul superior al procurorilor*) din 19.04.2018. Disponibil: <http://www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=decizii&docid=445&l=ro> (Accesat: 27.02.2020).
17. Legea privind semnătura electronică și documentul electronic, nr.91 din 29.05.2014. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr.174-177/397.
18. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea formularului și modului de utilizare a mandatului avocatului și avocatului stagiar, nr.158 din 28.02.2013. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr.48/207.

Date despre autor:

Radu COTOROBAI, doctorand, Școala doctorală Științe Juridice, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: raducotorobai@gmail.com

ORCID: 0000-0003-4338-7041

Prezentat la 19.03.2020